

Augsburg, 6. Februar 1563

Von Matthias Schenck

Druck: Cicero, De officiis, Basel 1563, fol. β2r-β4r; Cicero, De officiis, Basel 1569, I, fol. α4r-α5v.

MATTHIAE SCHENCKII AD HIERONYMUM
VUOLFIIUM EPISTOLA APOLOGETICA.

Ego uerò uideo, Vuolfi doctissime, ac facilè quidem, quantum iudicio meo tribuas: tantum scilicet, quantum par est, et mea stulticia dignum: qui quod de meo consilio fecisti, aut facere certè decreuisti, prudenti nemini posse probari putes. Nam certè quidem, si satis intelligo, huc tota illa tua ad me scripta benè longa Epistola spectat, autorem me tibi fuisse et consilij imprudentis, et facti temerarij. Esse enim primùm stulticiae cuiusdam magnae, posthabita priuatae lectionis scriptionisqüe uoluptate, (quam maximi semper feceris, unamqüe propè spectaris) labore superuacaneum inutilemqüe capere scribendi post Homerum Iliada: hoc est, post Omnibonos, Marsos, Erasmos, Melanchthones, Amerpachios, Betuleios, et nescio quos alios, in officia Ciceronis, commentarios: eiusmodi praesertim, quales sint tui: prolixiores quām par sit, et ad tempora haec nostra, quibus (ut ille de tyrannis dicebat) ἡ ως ἡκιστα, ἡ ως ἡδιστα scribere necesse sit, minimè accommodati. Deinde, impudentiae et temeritatis esse non paruae, eos ipsos puerili aetati confectos, principis urbis principibus uiris, quibus ab occupationibus publicis uix respirandi, nedum nugas tales scholasticas legendi spaciūm concedatur, dedicare atque offerre. Quo cum nihil mihi obijci posse turpius uideatur (quis enim, ut de denegata mihi abs te iudicij integritate nihil dicam, se aequo animo de uiolata amicitia accusari patiatur?) officio meo conuenire arbitror, hanc ut neglectae famae hominis eruditissimi, mihiqüe coniunctissimi maculam eluam, et refutandis rationibus, quibus et consilium meum et commentarios tuos exagitas, me tibi facti neque in honesti neque autorem fuisse, Lectori candido ostendam. Ac primùm quidem ad autorem ipsum quod attinet, dubium non est, quicquid ad explicandos scriptores optimos cùm temporis tum laboris à uiris doctis confertur, id optimè collocari. Optimos autem censendos, qui et res tradunt hominum uitae utiles, cognitioneqüe dignas, et orationis genere utuntur puro copiosoqüe: hoc est, et ad bene dicendi, recteqüe sentiendi facultatem conferunt: et ad uirtutem, morumqüe confirmationem ac temperantiam, momenti aliquid afferunt. Quo in numero Ciceronis libros, quos de Officijs scripsit, esse, adeò est manifestum, ut qui id neget, se sano esse iudicio neget. Nam si res ipsas spectemus, cum multa sint in Philosophia et grauia et utilia, accuratè copioseqüe à philosophis disputata: certum tamen est, ea quae de Officijs ab illis praecepta sunt et consummata, non latissime modò patêre, sed et ad instituendam honestè uitam plurimùm prodesse. Si orationis genus consideremus, obscurum nemini est, qui uel à primo limine literas salutauit, esse diuinam quandam Ciceronis in dicendo cùm copiam atque ubertatem, tūm elegantiam atque suauitatem: ac tantam quidem, ut eloquens solus propè, etiam suo illo literatissimo seculo, sit habitus: atque laudatum illorum semper studium sit, qui in scriptore tam graui atque diserto explanando, elaborandum sibi duxere. Quod idem cum tu quoque feceris Vuolfi, praelegendis ijs quos paulò antè dixi de Officijs libris, imprudentiae nota inuri certè quidem tibi eo nomine nullo modo potest: ut nec ob Annotationes in eos ipsos libros conscriptas atque editas. de quibus, quoniam magis laboras, reliquum est, ut quemadmodum institui, nunc aliquid dicam. Neque enim nescio, non id inter nos nunc agi, quid sit abs te prudenter in Schola propositum: sed illud, mea ne prudentia, uel aetate potius

(nam prudentia certè quidem nulla, aut perquam exigua est) dignum fuerit, suadere: tua autem, committere, ut quae dictasti illic pueris, in lucem etiam proferantur, et in conspectum summorum uirorum ueniant. Hic uerò (inquam) nostrae discrepant sententiae, dissident uoluntates, et non consentiunt animi. Tu enim premenda ea tanquam puerilia putas, ego ut erudita proferenda censeo. Tu fraudi tibi atque dedecori futura ducis, ego contrà non paruam tibi laudem allatura iudico. Tu, ut superuacanea nullum ea habitura esse usum clamitas: ego, futura studiosis esse utilissima dispuo atque contendo. Quam uerè uterque, iudicabit facilimè Lector: qui, si à literis alienus non sit, qualem nos requirimus, ea minimè esse uulgaria ac contemnenda, facile, me tacente etiam, intelliget: si uir bonus, non araneae instar succos optimos, unde uel mel dulcissimum confici queat, in uenenum uertet: et propter naeuum unum aliquem, si quis fortè apparuerit, corpus totum, caetera pulcherrimum, illudet: sed dissimulatis, pro suo candore, uitijis atque naeuis, contemplandis considerandisqüe eius dotibus atque uirtutibus, se oblectabit. Quod cum ita sit, illud unum ad explicandum mihi probandumqüe restat, non esse superuacaneum hunc tuum commentarium iudicandum: nec, si aliorum, et eorum quidem doctissimorum uirorum, quos nominaui iam antè, Erasmi, Melanthonis, etc. iam extant in eum ipsum librum scriptae Annotationes, tuas edendas propterea non esse, ut quodam opinionis errore tu putas. Nam ut missis longis uerborum ambagibus, rem ipsam uideamus: Num quod usum in uita habet magnum, superuacaneum dici ullo modo potest? aut posteriores quique Commentarij usum in studiorum ratione habent nullum? An uerò potius hīc quoque habet illud Graecorum locum, ὅτι οἱ δευτέραι φροντίδες σοφώτεραι? ita quidem, ut postremi quique non raro sint prioribus anteferendi: aut certè quidem ea complectantur, quae in reliquis non reperias. Magna enim est, ut corporum, ita ingeniorum dissimilitudo atque uarietas, non est par omnium eruditio, non diligentia atque industria eadem: sed alius intelligendi acumine, alius inueniendi solertia, alius explicandi facultate, alius denique alia re praestat atque excellit. Quo sit, ut unus ferè quisque interpres, aliquid peculiare et suum, idqüe non contemnendum ex suo isto eruditionis penu depromat atque afferat: neque facile duo aliqui inter se ita modis omnibus consentiant, ut carere alterutro uelis. Etenim ut ingenium alij aliud est, ita aliud ferè etiam in enarrandis autoribus consilium: unde sit, ut cum plures eundem explicit scriptorem, eundem tamen finem non spectent, aut scopum sibi proponant. id quod etiam ab huius ipsius Operis (quo de iamdudum agimus) interpretibus factum est: quorum alius uocabula tantum rariora, et sententiolas obscuriores, quas explanaret, excerptis: alius lectionis uarietatem et historias annotauit: alius in οἰκονομίᾳ Operis oculis lectoris subijcienda: alius denique in congerendis conferendisqüe aliorum autorum similibus dictis elaborant: nemo autem omnium propè, te uno excepto, causas etiam praeceptorum indicauit, ueritatem falsitatem ue ostendit, usum monstrauit, ad sua tempora accommodauit, et cum sui seculi moribus contulit. Quo magis equidem miror, quid in mentem tibi uenerit, Commentarios longè praestantissimos, labore inutilem et superuacaneum identidem uocare, et odiosa crambes recociae appellatione, tanquam ignominia quadam notare. Non enim haec crambe est: aut ut sit, certè ita recocca non est, ut non gratissima sit futura palato etiam fastidiosissimo, delicatissimoqüe. Etenim si cibum eundem, aliter atque aliter coctum, à conuiuatoribus etiam lautissimis ditissimisqüe apponi saepius, citra reprehensionem, uidemus: quòd illa condimentorum uarietas et coquendi industria, non fastidium tantùm leuat, sed et laudem mereri quandam uidetur: quid in Librum eundem, modò hac, modò illa quasi conditum Annotationum accessione, gratum accidere Lectori posse speremus? Quare tu loco crambes saepius repetitae, illud Platonus posthac usurpa Vuolfi, ὅτι δις καὶ τρὶς τὸ γε καλῶς ἔχον: et contra obtrectatores, si sit opus (neque enim defuturi illi sunt: aut tu ita foetum hunc tuum abiijcies, ut nullas esse tuas in eo fouendo tuendoqüe partes putas) Si ergo sit opus, te contra obtrectatores, cùm ijs quas iam exposui rationibus, tūm aliorum interpretum, Homericorum praesertim, defende: qui si turpe esse credidissent, eundem autorem à pluribus explanari, non sexaginta et amplius fuissent. Iam ad prolixitatem Operis quod attinet, quam tu ipsam quoque parum gratam Lectori futuram putas,

scio ipse, non eam prolixitatem esse, cum de rebus amplis lateque patentibus, longior paulò instituitur oratio: sed cum res tenues atque exiles tractantur copiosius, et dilatantur latius. quod abs te factum adeò non est, ut saepè mecum, inter relegendum, breuitatem, in tanta rerum amplissimarum copia, accusarim tuam. Nam quid doctrina de officijs excogitari potest uberius ac copiosius, quae uniuersam generis humani societatem complectitur, et ad omnem aetatem atque Fortunam pertinet, ita quidem, ut nulla uitae pars, neque publicis neque forensibus neque domesticis in rebus, neque si tecum agas quid, neque si cum altero contrahas, uacare officio possit. quod tamen quia non pauci hodiè turpiter, siue inscitia et ignoratione officij, siue malicia et improbitate neglicunt: admonendi utique illi in his de Officijs libris, officij sui abs te fuere. Quis enim, officij ratio quid postulet, ita exponat, ut non simul cum eo quid pugnet aut discrepet, praesertim si in promptu id fit, lectorem admoneat? quis, uitae honestae ratio quid requirat, alios doceat, ut non quid improbè ab hominibus fiat, commemoret atque indicet? aut uirtutis praecepta citra uitiorum insectationem tradat? eo praesertim tempore, quo non corrupta, labefactata, afflita, sed fracta, extincta, sublata disciplina bona et uitae honestas omnis esse uideatur. Nam certe quidem uir bonus et doctus nemo est, quin cum ferri sursum deorsum omnia uidet, nulla proposita uirtuti esse praemia cernit, nulla constituta uitio supplicia animaduertit, sed esse sentit $\epsilon\nu\tau'$ $\iota\eta\tau\mu\eta\eta$, $\eta\mu\epsilon\nu\kappa\alpha\kappa\omega\eta$, $\eta\delta\epsilon\kappa\alpha\dot{\iota}\epsilon\sigma\theta\lambda\omega\eta$: saepius exclamat, O tempora, o mores: Imo uerò, qui non dolorem quem inclusum animo reprimere et dissimulare non potest, insectandis quanta potest maxima orationis uehementia uitijs prodat? praesertim si, ut tu, id argumentum tractet, cuius haec, quam dixi, uitiorum insectatio est quasi propria. Neque enim is sum, qui quaerere quendquam eius rei occasionem uelim, aut caninam eorum facundiam probem, qui carpere mores aliorum, quām agnoscere suos malunt, magisque exagitandis hominum uitijs, quām praedicandis uirtutibus delectantur: sed illud contendo, hoc uolo: uersari in declarandis honestae uitiae praeceptis, his quidem hominum moribus, uirum bonum non posse, quin multa, ut turpia nobis, ita parum grata in nos dicat, idque non tam sua aliqua culpa quām stulticia et improbitate nostra: qui, si homines essemus, reprehensionem iustum profectò non tam odissemus, quām emendandis moribus caueremus, nec tam obiurgatione quām delicto doloremus. Quae omnis eò pertinet oratio, ut intelligas Vuolfi, facilitatem nimiam istam, omnia omnium dicta factaque, etiam non honestissima, si non approbantium, dissimulantium certe, probari uiro bono nemini posse: tibique metuendum nequaquam esse, ne Lector candidus atque cordatus (caeteros enim $\epsilon\zeta\kappa\alpha\kappa\alpha\zeta$ ablegemus) insectatione illa uitiorum, quae aspersa interdum tuis his Commentarijs est, offendatur. usus enim ea es primùm, ut dixi, rara: tum scilicet demum, cum res postulauit ipsa, nec citra praeuaricationis suspicionem praetermittere potuisti: deinde loco minimè alieno, sed quo decebat maximè: postremò citra ullam contumeliam, et nullo cuiusquam hominis aut ordinis odio, sed ut homine philosopho dignum est, solo propagandae uirtutis amore, et absterrendae à uitijs adolescentiae studio. In qua tanta calami moderatione, causa nulla est, cur tristem aliquem et Socratis similem pertimescas uitae exitum. Eum enim si te metuere dicas, illud dicere nobis uidebere, futurum ut tui interfectores, non minus quām illius, crudelitatis atque impietatis suae mox paeniteat: quippe qui audituri ipsi quoque passim sint, $\epsilon\kappa\tau\alpha\eta\tau\epsilon\tau$ $\epsilon\kappa\tau\alpha\eta\tau\epsilon\tau$ $\tau\alpha\eta\mu\eta\eta$ $\alpha\lambda\gamma\mu\eta\eta\omega\alpha\eta\alpha$ $\mu\eta\eta\omega\alpha\eta\alpha$. Quod cum ad laudem tuam pertineat (quam te ut spectare, ita sperare ex hoc scripto tuo, ullam negas) uide ne cui eòdem pertinere illa quoque tua de Socrate narratio uideatur. Nisi fortè metuis, ne de haereseos crimine suspectum te Commentarius hic tuus reddat: qui quae ad religionis doctrinam attinent, adeò in eo non tractas, ut metuendum sit, ne eo ipso nomine malè apud nonnullos audias. Notas interdum paucis Theologorum nostri seculi mores, $\phi\eta\lambda\omega\eta\epsilon\kappa\iota\alpha\eta$ praesertim, qua fieri uides, ut omissio $\tau\hat{\omega}$ $\xi\eta\gamma\omega$, ad nescio quae $\pi\alpha\eta\epsilon\eta\gamma\alpha$, subtilia magis quām utilia, et ad ostentationem magis quām Ecclesiae commodum comparata, delabantur: quod qui displicere sibi dicet, se aut caecum esse, qui fieri hoc non uideat, aut iniquum, qui reprehendendum non esse putet, fatebitur. Sed desino, atque ad dedicationem ipsam Operis accedo, cuius te non magis quām editionis pudere, meo iudicio, debet: me certe

quidem dati ea de re consilii nequaquam paenitet. Neque enim fecisse mihi ineptè uideor, si cum te lucubrations alias tuas omnes dedicasse alijs animaduerterem, et plerasque quidem ijs, quorum quàm plurima extarent in te maximaqüe merita: Librum pubi Augustanae scriptum, ijs potissimùm offerendum dedicandumqüe censui, qui Rempublicam Augustanam administrant: quorum benegnitati referre accepta, quae in hoc genere scribuntur abs te, debemus (mea sententia) omnia, à quibus es in hac statione collocatus, et ocium tibi (ut de caeteris subsidijs nihil dicam) ad conscribendos Commentarios hos est liberaliter suppeditatum. Senatui dico, reipublicae huius amplissimae: cui non uideo cur hoc tam illustre eruditionis diligentiaeqüe tuae testimonium, dissentium studijs utile, Scholae honestum, ipsi Reipublicae gloriosum, non sit futurum longè gratissimum. Me certè quidem beatum iudicare, si uel umbram corporis, hoc est Operis tam praestantis imitari, atque ex ingenij mei paupere penu depromptam, offerre testificandae gratae uoluntatis ergò, uiris tantis possem. Sed quia denegatum id mihi, nescio quo fato, est, homini obscuro, et Scholae pulueribus tenebrisqüe nato: quod proximum est, quodqüe unum possum, facio, ut ad id ipsum alios, te praesertim Vuolfi humanissime, in hac harena iam diu et magna cum laude uersantem, incitem atque, cohorter. neque id sanè infeliciter: quippe cuius beneficio, hoc est instinctu atque hortatu, nunc Commentarius hic exit, non tuus iam magis quàm meus, qui eum repugnanti ac tergiuersanti, imò inuito tibi extorsi. Quis enim eum ut puerilem et luce indignum, contempsit, exagitauit, risit? Vuolfius. Quis, ut ad nullam rem utilem, relegere atque emendare diu recusauit? Vuolfius. Quis intra Scholae nostrae parietes contineri eum, atque delitescere perpetuò uoluit? idem ille (inquam) Vuolfius. Quis contrà eum ut eruditum, ut utilem, ut aureolum, probauit, magnifecit, laudauit? Schenckius. Quis retexendi, expoliendiqüe eius laborem suscipere Vuolfiuim improbè flagitando coegit? Schenckius. Quis denique ut diuulgaretur atque exiret, effecit? Certè Schenckius. Quid reliquum, nisi ut Vuolfo nulla referatur à quoquam, pro hoc Opere, gratia: Schenckio uerò maxima: et quia dubium non est, casuram rem quàm optimè, ut laudem is pro infortunio ferat. Habes epilogum (reliqua enim Epistolae tuae, lubens, ne sim longior, praetereo) ἀκκισμῷ tuo dignum. Quod reliquum est, benè uale: quosqüe in manibus habes in Catonem Commentarios, quàm primum absolue: ut si coniungi cum his minus possunt, non longo tamen eos interuallo sequantur. Augustae, postridie nonas Febr[uarias] Anno 1563.